

NOTITIE

RAAP-NOTITIE 6141

Plangebied herinrichting Gouverneur Houbenstraat, Susterderweg & Beijerstraat te Nieuwstadt

Gemeente Echt-Susteren
Een archeologisch bureauonderzoek

RAAP

Archeologisch Adviesbureau

CULTUURHISTORIE

4250 voor Chr.

3750 voor Chr.

2200 voor Chr.

700 voor Chr.

150 na Chr.

320 na Chr.

250 na Chr.

1650 na Chr.

Colofon

Opdrachtgever: Adviesbureau Brouwers B.V.

Titel: Plangebied herinrichting Gouverneur Houbenstraat, Susterderweg & Beijerstraat te Nieuwstadt, Gemeente Echt-Susteren. Een archeologisch bureauonderzoek.

Status: versie 2

Datum: 25-01-2018

Auteur: dr. M.P.F. Verhoeven

Projectcode: NIEGO

Bestandsnaam: NO6141_NIEGO.docx

Projectleider: dr. M.P.F. Verhoeven

Projectmedewerkers: drs. M.A.H. Lipsch

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummer: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 4572194100

Bewaarplaats documentatie: RAAP Zuid-Nederland

Autorisatie: drs. W. De Baere

Bevoegd gezag: gemeente Echt-Susteren

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwenveldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2018

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

Inleiding

In opdracht van Adviesbureau Brouwers B.V. heeft RAAP in oktober en november 2017 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd in plangebied “herinrichting Gouverneur Houbenstraat, Susterderweg & Beijerstraat” te Nieuwstadt, Gemeente Echt-Susteren. Dit in verband met de aanleg van riolen. Het doel van het onderzoek was de archeologische potentie van het plangebied te bepalen en op basis daarvan een advies ten aanzien van de noodzaak van vervolgonderzoek te formuleren.

Landschap

Volgens de geomorfologische kaart bevindt het plangebied zich op een dalvlakteterras. Dit is onderdeel van het oudste Maasterras, dat is verlaten aan het eind van het Saalien (ca. 126,000 jaar geleden). Bodemkundig gezien ligt Nieuwstadt in een overgangsgebied tussen de lössgronden van Zuid-Limburg en de rivierkleigronden van Midden-Limburg.

Archeologie & historie

In het plangebied zelf zijn geen vindplaatsen bekend, maar in de omgeving ervan (straal ca. 500 m) wel. De meest nabije vindplaats betreft een huiserf uit de Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd, die bij Op de Brug is aangetroffen. Deze vindplaats ligt direct ten oosten van de oude stadskern van Nieuwstadt, dat als archeologisch monument is gewaardeerd. Direct ten zuiden de stadskern bevinden zich de resten van kasteel Witham uit de Late Middeleeuwen, ook een archeologisch monument. Voorts zijn er resten van de oude stadswal gevonden tijdens diverse onderzoeken.

Op het kadastrale minuutplan uit 1811-1832 maakt het plangebied deel uit van een agrarisch landschap met over het algemeen langgerekte percelen ten zuidwesten van de Vloedgraaf. Op de “Bonnebladen” uit 1897 zien we min of meer dezelfde situatie. Pas vanaf 1967 wordt Nieuwstadt uitgebreid tot in het huidige plangebied.

Het plangebied heeft een lage verwachting voor vindplaatsen van jager-verzamelaars. Op basis van een vindplaats bij Op de Brug geldt er voor de zuidelijkste 75 m van het plangebied een hoge verwachting voor landbouwers (bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen tot in de 17de eeuw).

Conclusie en aanbeveling

Aangezien de rioolwerkzaamheden tot ca. 3 m onder het maaiveld gaan, is er kans dat eventuele archeologische resten (die al vanaf onder het wegdek en de straat kunnen voorkomen) verstoord zullen worden.

Omdat er voor het meest zuidelijke deel van het plangebied (ca. 75 m) geldt er een hoge verwachting geldt voor een vindplaats van landbouwers, wordt er voor dit deel bij ingrepen dieper dan het wegdek en de straat (ca. 30 cm) een archeologische begeleiding van de werkzaamheden

aanbevolen. Een dergelijk onderzoek dient te zijn gebaseerd op een Programma van Eisen (PvE), dat moet worden goedgekeurd door de gemeente.

Dit is een selectieadvies; het bevoegd gezag (de gemeente Echt-Susteren) neemt op basis hiervan een besluit.

1 Inleiding

1.1 Administratieve gegevens

- *type onderzoek*: bureauonderzoek
- *bevoegde overheid*: gemeente Echt-Susteren
- *onderzoekskader*: bestemmingsplanwijziging
- *locatie*:
 - *naam plangebied*: Gouverneur Houbenstraat, Susterderweg & Beijerstraat
 - *provincie*: Limburg
 - *gemeente*: Echt-Susteren
 - *plaats*: Nieuwstadt
 - *oppervlakte plangebied*: 54252 m²
 - *centrumcoördinaten (X/Y)*: 188507 / 338718
- *afbakening onderzoekszone*: straal van 500 m rondom het plangebied
- *ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer*: 4572194100

1.2 Aanleiding en doelstelling

In het plangebied (zie figuur 1) zijn bodemingrepen gepland die mogelijk bedreigend zijn voor eventuele archeologische resten. Het betreft de aanleg van riolen.

1.3 Onderzoeksvragen

1. Hoe ziet de geo(morfo)logische en/of bodemkundige opbouw van het plangebied eruit?
2. Welke gegevens met betrekking tot archeologische waarden in het plangebied zijn reeds bekend?
3. Wat was het historisch landgebruik van het plangebied en wat is het landgebruik nu en wat is de invloed daarvan op de (verwachte) archeologie en (bodem)gaafheid?
4. Wat is de gespecificeerde verwachting ten aanzien van nog onbekende archeologische waarden in het gebied?
5. Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventuele archeologische resten?
6. Op welke wijze(n) kan bij de planvorming met archeologische resten worden omgegaan?

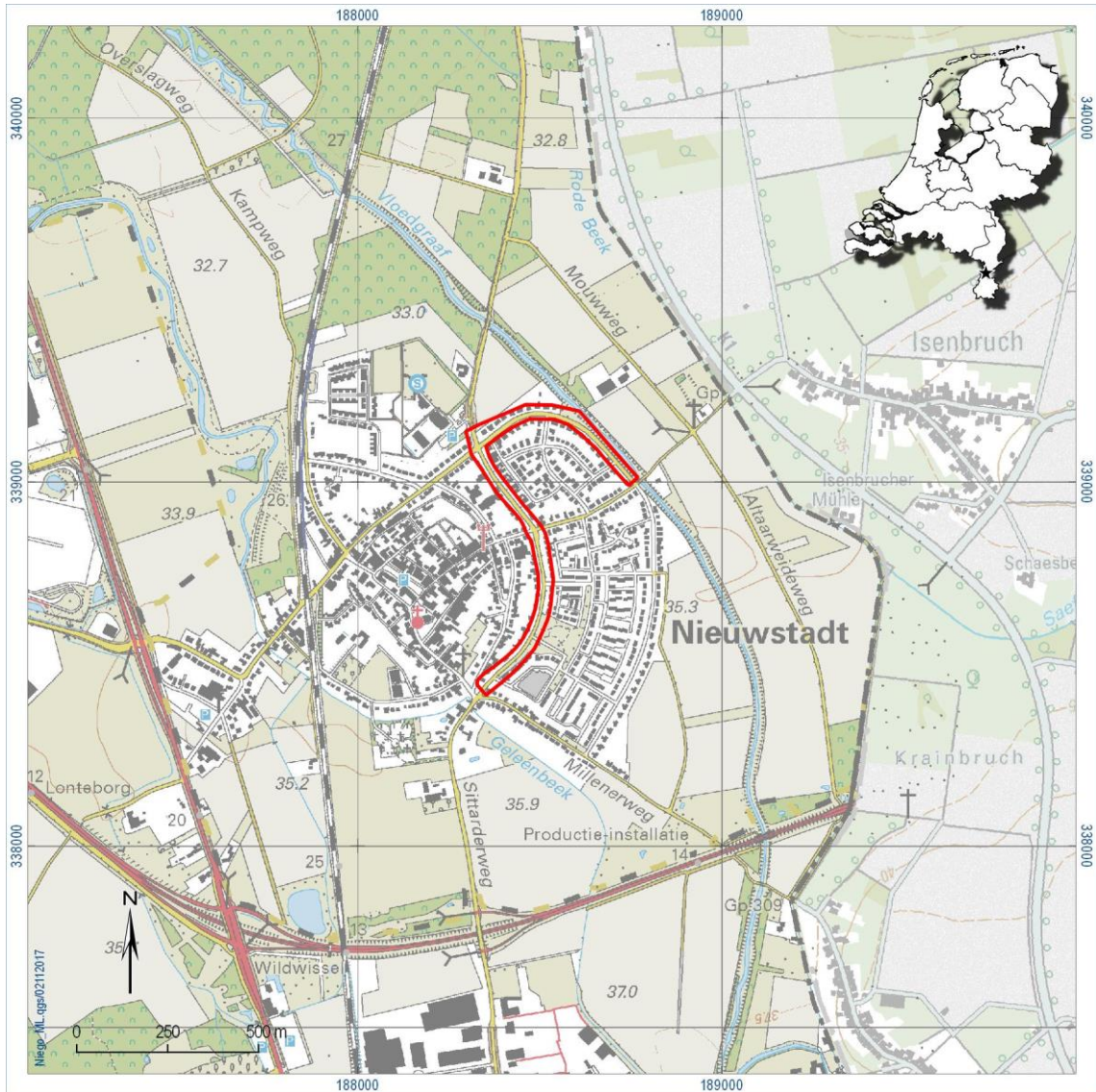
1.4 Randvoorwaarden

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.0), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als richtlijn. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden.

Archeologische perioden			
Tijdperk		Datering	
Nieuwste tijd (=Nieuwe tijd C)		1795	
Nieuwe tijd	B	1650	
	A	1500	
Middeleeuwen	Laat	1250	
	Vol	1050	
	Vroeg	Ottoons	900
		Karolingisch	725
		Merovingisch laat	525
		Merovingisch vroeg	450
Romeinse tijd	Laat	270	
	Midden	70 na Chr.	
	Vroeg	15 voor Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat	250
		Midden	500
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	1100
		Midden	1800
		Vroeg	2000
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850
		Midden	4200
		Vroeg	4900/5300
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	6450
		Midden	8640
		Vroeg	9700
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	12.500
		Jong B	16.000
		Jong A	35.000
		Midden	250.000
		Oud	

tabel1_standaard_Archeologisch_RAAP_2010

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Figuur 1. Ligging onderzoeksgebied.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode

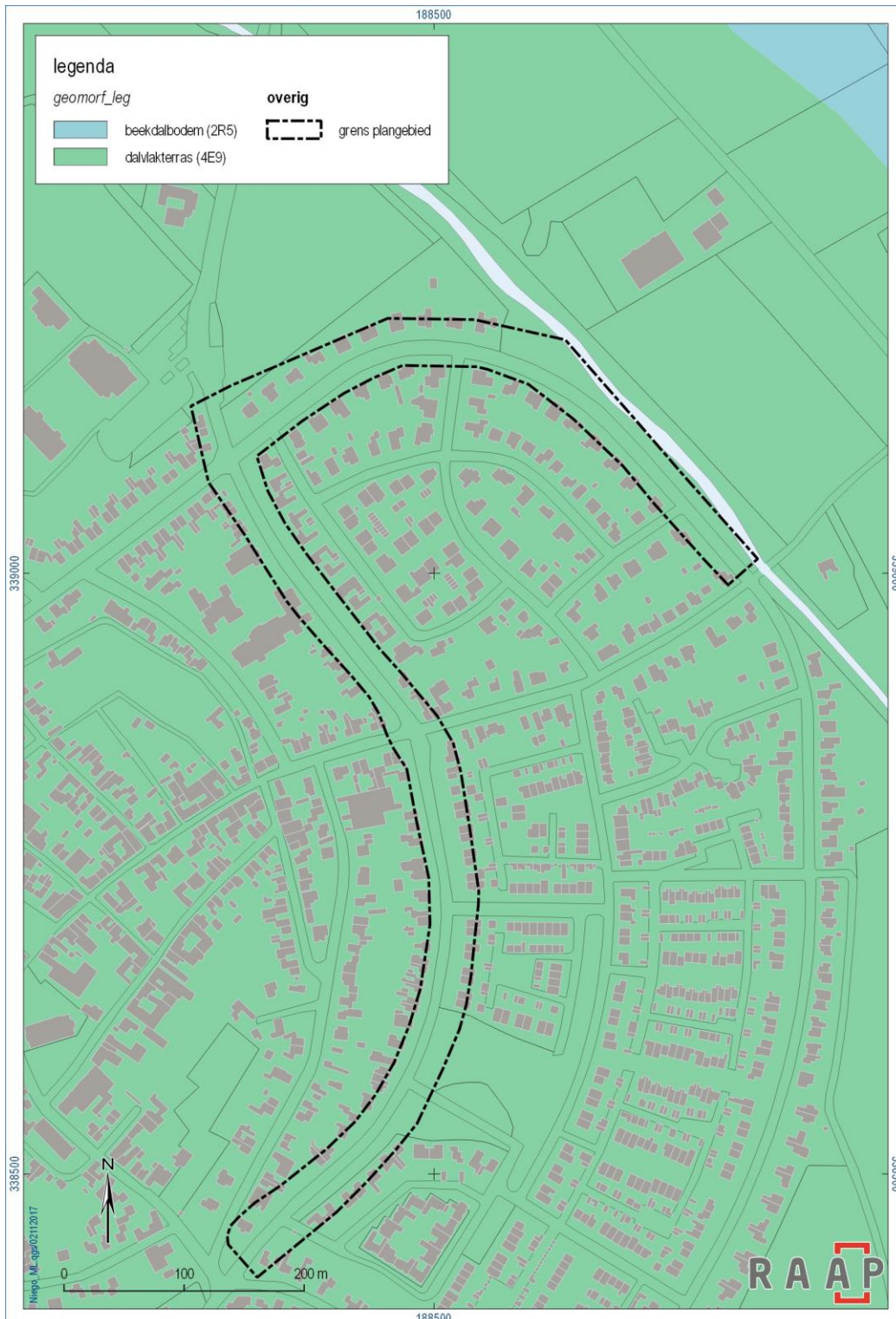
Het bureauonderzoek dient om op basis van verschillende bronnen inzicht te krijgen in de genese van het landschap, de bodemopbouw en de sporen die het menselijk gebruik in de loop der tijd heeft achter gelaten. Met behulp van deze gegevens wordt een gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld. Voor de geraadpleegde bronnen wordt verwezen naar de literatuurlijst.

2.2 Geo(morfo)logie en bodem

In algemene zin maakt het plangebied deel uit van het Limburgse Maasterassenlandschap dat zich vanaf het Vroeg-Pleistoceen (2,6 miljoen jaar geleden) heeft gevormd. Een terras is een door een rivier verlaten en daarna versneden dalbodembodem. Volgens de geologische kaart van Nederland (Weerts, e.a., 2006) ligt Nieuwstadt op de grens van de Formatie van Beegden (Be4), veelal met een dek van de Formatie van Boxtel, Laagpakker van Wierden: rivierzand en grond, veelal met een zanddek. Langs de beken (de Geleenbeek in het westen en de Vloedgraaf in het oosten komt de Formatie van Boxtel voor, Laagpakket van Singraven: beekzand en -leem (Bx2). Juist ten zuiden van Nieuwstadt behoort de löss tot het Laagpakket van Schimmert (Bx7).

Volgens de geomorfologische kaart (geraadpleegd via Archis) bevindt het plangebied zich op een dalvakteterras (4E9) dat afhelt richting de Vloedgraaf in het noorden: zie figuren 2 en 4. Dit is onderdeel van het oudste Maasterras, dat is verlaten aan het eind van het Saalien (ca. 126,000 jaar geleden). Plaatselijk komen rondom Nieuwstadt dalvormige laagtes zonder veen (2R2) en dekzandruggen (3K14) voor. Rondom de Vloedgraaf liggen beekdalbodems (2R5).

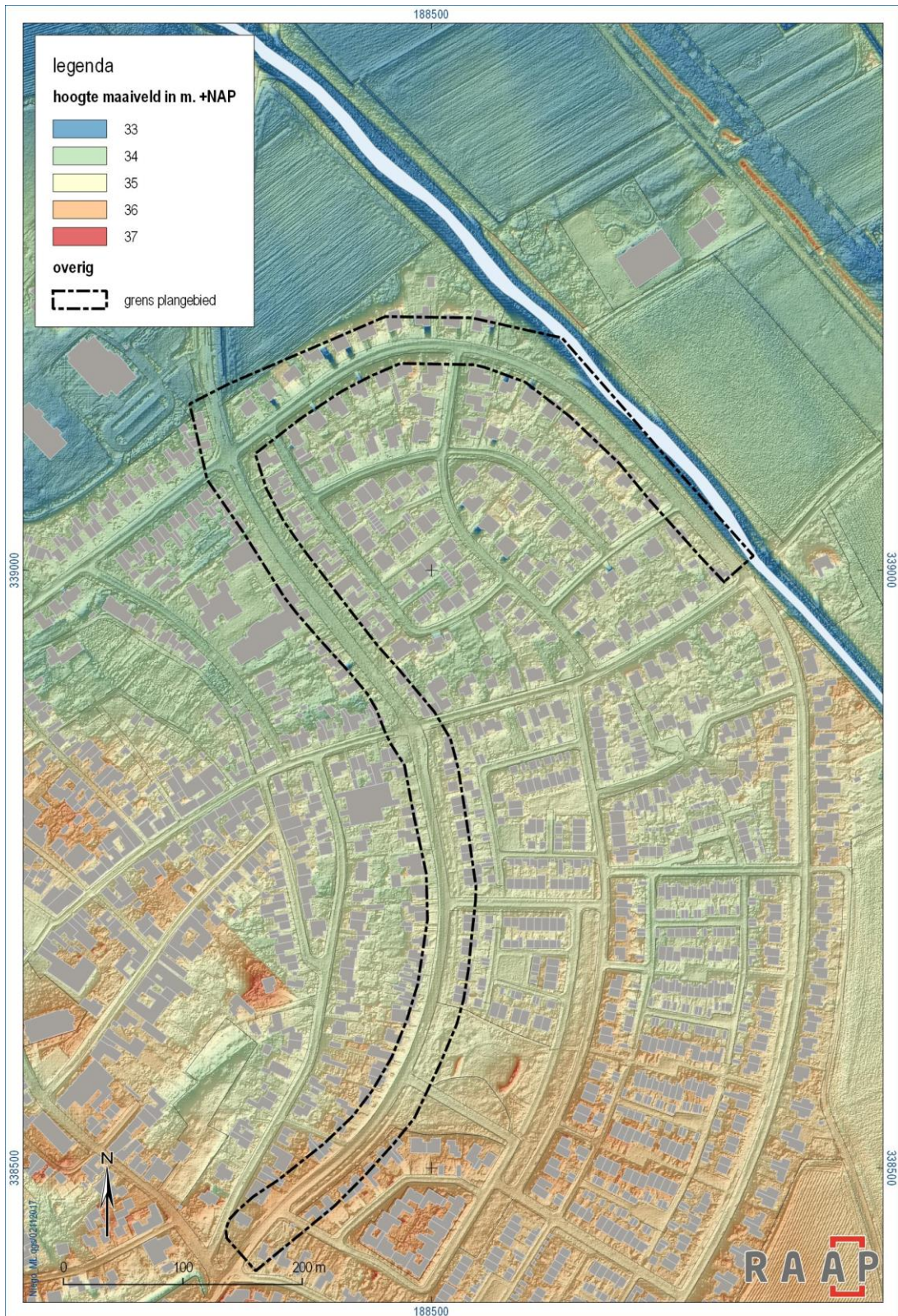
Bodemkundig gezien ligt Nieuwstadt in een overgangsgebied tussen de lössgronden van Zuid-Limburg en de rivierkleigronden van Midden-Limburg. Vanwege de ligging in de bebouwde kom is het plangebied bodemkundig grotendeels niet gekarteerd (Archis): zie figuur 3. Ten zuiden ervan bevinden zich ooivaaggronden in zandige leem (leemgronden: Ldh5). Dit zijn lössbodems die deels als colluvium (= afgespoeld helling materiaal) aan de voet van het Zuid-Limburgse lössplateau zijn afgezet. Vanaf ca. 40 cm kunnen de onderliggende rivierafzettingen voorkomen. In tegenstelling tot de klassieke en goed ontwikkelde lössbodems (leembrikgronden), ontbreekt er een duidelijke briklaag; vandaar de naam vaaggrond. Ten noordwesten en zuidoosten liggen er hoge en droge (grondwatertrap VII) duinvaaggronden in leemarm en zwak lemig fijn zand (kalkloze zandgronden: Zd21). Dit zijn de restanten van verwaaide Maasafzettingen. Oostelijk van het plangebied bevinden zich poldervaaggronden in lichte en zware zavel (Krn1, Krn2), met grondwatertrap VI. Dit zijn rivierkleigronden.

Figuur 2. Geomorfologische context (Archis).

Figuur 3. Bodemkundige context (Archis).

Figuur 4. Reliëf in het plangebied (www.ahn.nl).

2.3 Archeologische gegevens

Verwachtingskaart

Volgens verwachtingskaart van de gemeente Echt-Susteren ligt het plangebied in een zone met een lage verwachting, waarvoor in principe geen restricties ten aanzien van bodemingrepen geleden (zie figuur 5). Echter, nabij het zuidelijk deel van het gebied (in het noordelijk deel van Op de Brug) heeft een archeologische begeleiding plaats gevonden, waarbij er een vindplaats (huiserf uit de Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd: zie verder) is aangetroffen: vindplaats nr. 2456782100.

Deze vindplaats van oude landbouwers bevindt zich op ca. 50 m afstand van het plangebied. Omdat er volgens het gemeentelijk beleid in een zone van 75 m rondom een landbouwers vindplaats onderzoek nodig is bij ingrepen groter dan 30 m² en dieper dan 40 cm, geldt er voor het plangebied, ondanks de aanvankelijk lage verwachting, toch een onderzoeksplicht.¹

Het gemeentelijk beleid is gebaseerd op een verwachtingskaart uit 2015 (Verhoeven, e.a., 2010), toen het onderzoek wel was aangemeld, maar de vindplaats nog niet. De vindplaats (van het onderzoek uit 2014) is pas in 2017 gerapporteerd.

Monumenten, vindplaatsen en onderzoeken

In het plangebied zelf zijn geen vindplaatsen bekend, maar in de omgeving ervan (straal ca. 500 m) wel. Deze zijn opgesomd in onderstaande tabel. Zie ook figuur 6.

¹ Het gemeentelijk beleid is gebaseerd op een verwachtingskaart uit 2015 (Verhoeven, e.a., 2010: update 2015), toen het onderzoek wel was aangemeld, maar de vindplaats nog niet. De vindplaats (van het onderzoek uit 2014) is pas in 2017 gerapporteerd.

Zaakid.nr.	Complex	Datering	Opmerking
8800	kasteel	Late Middeleeuwen- Nieuwe tijd	Huize Witham monument van hoge archeologische waarde
16740	bewoning, kasteel	Late Middeleeuwen- Nieuwe tijd	Monument van hoge archeologische waarde
2014229100	onbekend	onbekend	Booronderzoek
2110246100	stadswal	Late Middeleeuwen- Nieuwe tijd	Proefsleuven
2100226100	stadswal	Late Middeleeuwen- Nieuwe tijd	In twee van de drie aangelegde proefsleuven zijn resten aangetroffen van de aarden (buitenste) stadswal van Nieuwstadt. De wal is in de 16e eeuw gesloopt, maar de voet van de wal is nog herkenbaar, evenals de grondverbeteringen ten behoeven van de fundering. De vermoedelijke gracht aan de buitenzijde is volledig opgeruimd door een latere vaart, die tot in de jaren '50 voldoende water bevatte om 's winters op te kunnen schaatsen. De vullingen van de gracht en de slooplagen bevatten enig baksteenpuin, maar verder is het complex opvallend vondstloos.

Tabel 2. Archeologische monumenten, vindplaatsen en onderzoeken.

Zaakid.nr.	Complex	Datering	Opmerking
2169320100	stadswal	Late Middeleeuwen	Ter plaatse van boring 1 werden (resten van) ophooglagen aangetroffen die geïnterpreteerd kunnen worden als deel van de binnenste stadswal (Sint-Janswal). Tevens werden hier tot op een diepte van circa 60 cm beneden maaiveld talrijke baksteen en houtskoolfragmenten aangetroffen. Ten zuidwesten van de binnenste omwalling bevindt zich een duidelijk zichtbare laagte in het terrein. Uit het booronderzoek (boring 7) is gebleken dat deze laagte mogelijk een restant vormt van een (middeleeuwse) gracht.
2218269100	nvt	nvt	Bureauonderzoek
2256144100	sloot	20 ^{ste} eeuw	Archeologische begeleiding
2252637100	nvt	nvt	Booronderzoek
2221995100	bewoning, kasteel	Neolithicum-Late Middeleeuwen	Booronderzoek en oppervlaktekartering: verscheidene vondsten
2260315100	stadswal, bewoning	Steentijd, IJzertijd Late Middeleeuwen	Opgraving
2431152100	nvt	nvt	Bureauonderzoek
2456782100	bewoning	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	Archeologische begeleiding: gebouw uit Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd.

Tabel 2. Archeologische monumenten, vindplaatsen en onderzoeken.

Zaakid.nr.	Complex	Datering	Opmerking
2723255100	losse vondst	Neolithicum	Gepolijste bijl.
2840592100	kampement?	Mesolithicum- Neolithicum	Oppervlaktekartering: vuurstenen werktuigen.
2897966100	onbekend	Late Middeleeuwen	Vondstmelding aardewerk.
2986093100	onbekend	Paleolithicum-IJzertijd	Booronderzoek: verscheidene vondsten.
2986125100	onbekend	Neolithicum-IJzertijd	Veldkartering: verscheidene vondsten.
2986133100	onbekend	Neolithicum-IJzertijd	Veldkartering: verscheidene vondsten.
2986158100	stadswal	Late Middeleeuwen	Veldkartering.
2986182100	onbekend	Late Middeleeuwen	Veldkartering
2986190100	onbekend	Late Middeleeuwen	Veldkartering.
2986199100	onbekend	Vroege Middeleeuwen- Nieuwe tijd	Veldkartering
3236422100	kasteel, sluis	Late Middeleeuwen	Huize Witham: verscheidene vondsten.
3250013100	onbekend	Mesolithicum- Neolithicum	Vondstmelding vuursteen.
3250021100	bewoning	Neolithicum-Bronstijd	Vondstmelding vuursteen en keramiek.
3254226100	bewoning	Mesolithicum-IJzertijd	Oppervlaktekartering: vuursteen & keramiek
3254242100	bewoning	Mesolithicum-IJzertijd	Oppervlaktekartering: vuursteen & keramiek
3278916100	bewoning	Neolithicum-Late Middeleeuwen	Oppervlaktekartering: vuursteen & keramiek
3998959100	nvt	nvt	Bureauonderzoek

Tabel 2. Archeologische monumenten, vindplaatsen en onderzoeken.

De meest nabije vindplaats (nr. 2456782100), bij Op de Brug, is al kort ingeleid. Tijdens de begeleiding zijn enkele antropogene sporen en structuren aangetroffen. Ten eerste is een huis erf aangetroffen dat bestaat uit ophogingslagen. In deze lagen zijn enkele paalkuilen gevonden die mogelijk deel uitmaken van een gebouw. De sporen liggen in twee parallelle rijen die samen een wand lijken te vormen. In twee van de sporen zijn poeren van blokken mergel gevonden, die als fundering voor palen hebben gediend. De weinige fragmenten aardewerk zijn te dateren van de Late Middeleeuwen tot in de 17de eeuw. Parallel aan het gebouw loopt een weg die zichtbaar is door een groot aantal karrensporen. Langs de weg heeft een bermsloot gelopen. Verder is een deel van een greppel aangetroffen die mogelijk in de Nieuwe Tijd is opgevuld. Daaronder is waarschijnlijk een oude loop van de Geleenbeek aangetroffen. Ten slotte zijn twee recentelijk gedempte sloten gedocumenteerd (van Haasteren & Schurmans, 2017).

De zojuist genoemde vindplaats maakt deel uit van archeologisch monument 16740. Het betreft een terrein met bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen tot en met de Nieuwe Tijd. Het gaat

om de oude stadskern van Nieuwstadt. Nieuwstadt gaat terug op het dorp Helsene. Het dorp kan rond 1250 stad zijn geworden. In 1277 werd de plaats 'novum oppidum' genoemd en was zij al versterkt. Nieuwstadt was vooral bedoeld als Gelderse grensvesting. In economisch opzicht is de stad nooit tot ontwikkeling gekomen. De vesting was aanvankelijk ruim opgezet, maar werd al snel ingekrompen tot een handzamer geheel. Van de oorspronkelijke dubbel zo grote stadsuitleg is de buitengrens nog op kaarten en luchtfoto's herkenbaar.

Direct ten zuiden van monument 16740 bevindt zich monument 8800: een terrein met resten van kasteel Witham uit de Late Middeleeuwen. De geschiedenis van huis Witham zou teruggaan tot circa 1200. In de bodem kunnen zich nog resten van verdwenen delen van het gebouwencomplex bevinden. Op een situatieschets (1979) wordt ten oosten van het monument een langgerekte verhoging in het terrein aangegeven die wellicht een restant is van de oude stadswal.

Wanneer het oorspronkelijke Witham is gebouwd is onduidelijk, maar het stamt vermoedelijk uit de middeleeuwen. In 1536 was er sprake van een huis "buiten de muren" van het stadje dat mogelijk hetzelfde was als de "Hofstat" dat in 1474 is genoemd. In 1643 verklaarde Otto Willem Schenck van Nydeggen, dat het huis meer dan een eeuw geleden in de oorlog tussen Brabant en Gelre was verwoest. Hij heeft het huis weer laten herbouwen. Dit huis is te zien op een plattegrond van Nieuwstadt uit 1728.

Acht generaties later laat een telg uit diezelfde familie Van Hoensbroeck (de familie van het kasteel in Hoensbroeck paste haar naam in de loop van de eeuwen aan) het huis bouwen dat aan de Elsenewal staat. Als de markgraaf van Hoensbroeck in het begin van de 18e eeuw Huis Wittem bouwt, bestaat de halfronde uitbouw al. Ook een deel van de oude kelders handhaaft hij. Maar al het overige is nieuw. Omdat het huis toch geen verdedigingsfunctie meer heeft, kiest van Hoensbroeck voor een riant herenhuis waar de familie een aangename tijd kan doorbrengen. In 1788 gaat Wittem over naar de familie Saint Remy, die dan ook al het nabijgelegen Huize Holtum bezit. De Franse revolutie maakt een einde aan het bezit van beide Huizen.

De overige vindplaatsen betreffen vooral de middeleeuwse stadswal, waarvan er resten ten westen en zuiden van het plangebied zijn aangetroffen.

Ten noorden van de Elsenewal heeft een opgraving plaatsgevonden die nieuw licht heeft geworpen op de ontstaansgeschiedenis van Nieuwstadt (van Dijk, 2013): vindplaats 2260315100.

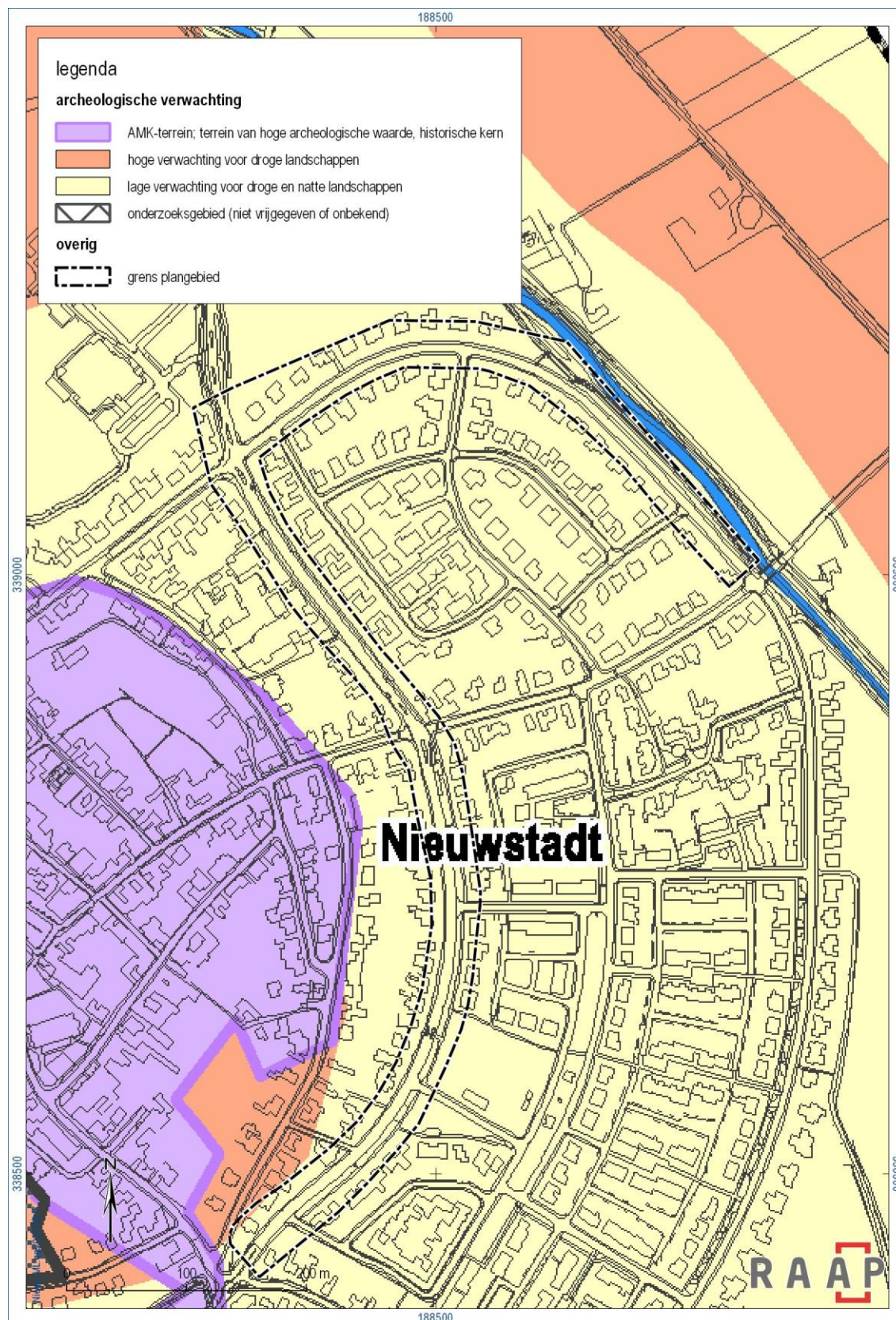
Uit archiefonderzoek blijkt dat Nieuwstadt pas in de 13e eeuw als kolonistendorp zou zijn gesticht, echter er is niets bekend van bewoning in het plangebied, of van pre-13^e eeuwse bewoning in Nieuwstadt in het algemeen. Tijdens het archeologisch onderzoek zijn in het plangebied bewoningssporen aangetroffen uit met name de Late Middeleeuwen, maar het plangebied is al in de Steentijd door de mens bezocht en was ook al in de IJzertijd gebruikt. Het is duidelijk dat de middeleeuwse gebouwen aanwezig zijn in het plangebied. Echter, hoewel

(verdiepte) vloeren nog aanwezig zijn, zijn gebouwplattegronden zeer moeilijk te reconstrueren. Dit is het gevolg van het vrijwel ontbreken van enige ruimtelijke regelmaat van de sporen, waarschijnlijk veroorzaakt door een combinatie van bodemgaafheid en verbruining (vervaging van grondsporen). Toch kon een beeld worden gevormd van de laat-middeleeuwse bewoning, de bedrijfsvoering/ambachten die er zijn verricht, de watervoorziening, de inrichting van de (hypothetische) erven en de vegetatie in het plangebied en de directe omgeving van Nieuwstadt.

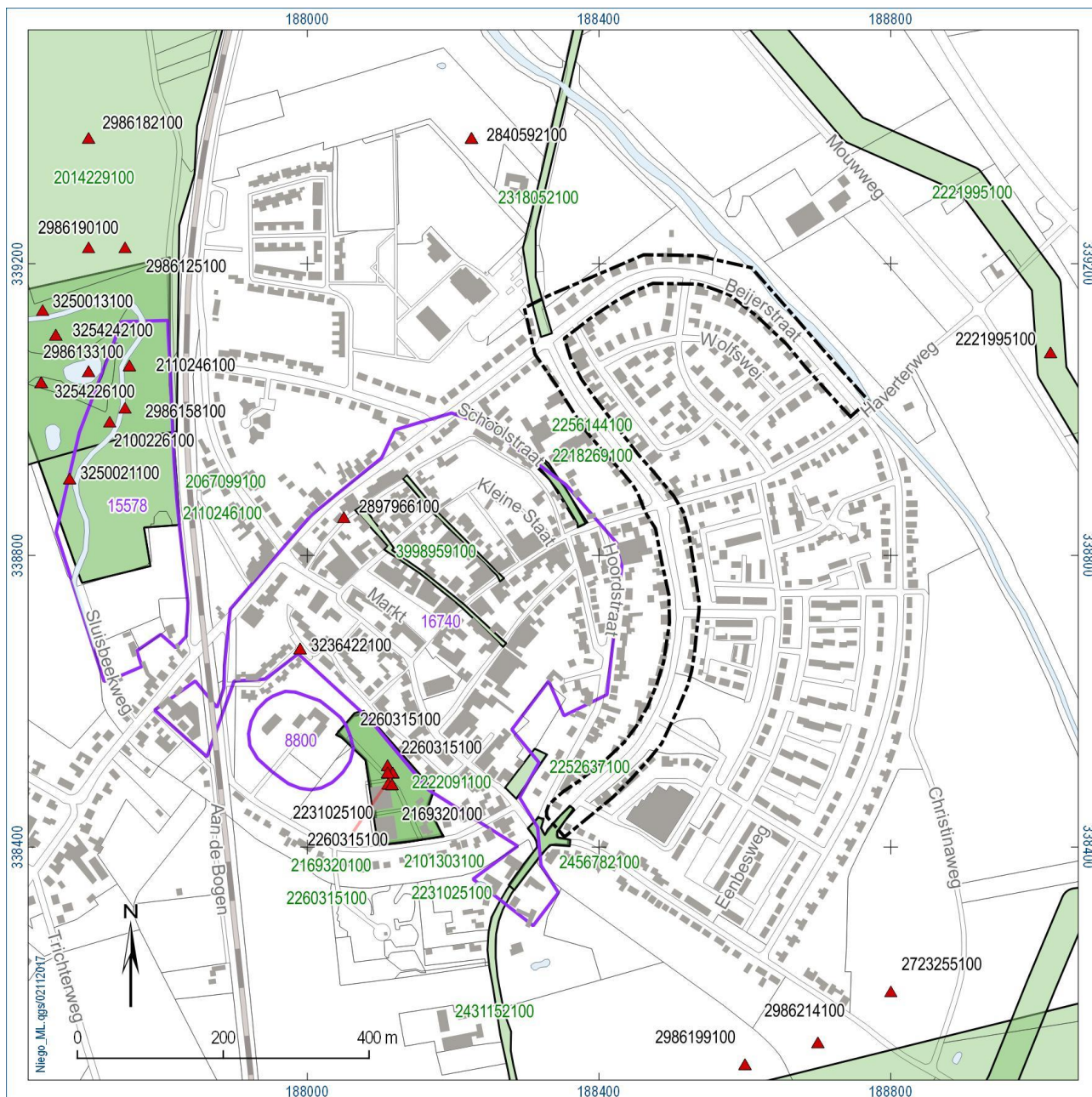
Het aardewerk dateert rond het begin van de 13e eeuw (ca. 1200-1225/1240) tot ca. 1275-1375.

Uit het onderzoek is gebleken dat al in de late 12e eeuw sprake is van extensief menselijk gebruik van het plangebied, maar de bewoning vond op voornamelijk plaats tussen het begin van de 13^e en de tweede helft van de 14 eeuw (ca. 1250 en 1375). De bewoning bestond uit zeven gebouwen, die op regelmatige onderlinge afstand lagen, waardoor er sprake lijkt van planmatig opgezette erven. Er vond veeteelt plaats en er was hooiland, maar er werden ook ambachten beoefend, getuige een smederij en een ververij. In enkele gebouwen vond ook het stremmen van melk plaats en/of vond kaasproductie plaats en/of het stremmen van melk en er werd wellicht tevens hennep en vlas geteeld en/of verwerkt, veelal voor productie van olie, linnen, touw. Enkele van deze ambachten worden ook in de historische bronnen genoemd. Het voorkomen van kookpotten wijst erop dat het niet enkele ambachtelijke gebouwen betreft, maar dat er ook werd gewoond. Dit wordt ondersteund door de grootte van enkele gebouwen. Het plangebied werd doorsneden door een weg die aansloot op de Millenerstraat in de stadskern. Daarnaast wordt het plangebied doorkruist door zes grachten en sloten met zwak stromend of stilstaand water. Die zijn vermoedelijk aangelegd door de gemeenschap als groep, en dienden voor de ontwatering van het gebied.

Er kan worden verondersteld dat het water in de grachten en sloten werd gebruikt bij de verwerking van vlas en hennep en de productie van linnen en touw. Het ontbreken van waterputten duidt erop dat de watervoorziening een collectieve voorziening was, en op de erven nooit op individuele basis is gevoerd. Wellicht is dit een indicatie dat het plangebied voornamelijk een gebied was waar ambachten werden ontplooid. Er kunnen ook andere factoren aan ten grondslag liggen, zoals een verbod door de lokale heer. Na de 15e eeuw was het plangebied nog maar extensief in gebruik.

Figuur 5. Archeologische verwachting volgens de gemeentelijke verwachtings- en beleidskaart (Verhoeven, e.a., 2010, update 2015).

legenda

archeologie

- ▲ vondst
- onderzoeksmelding
- monument
- 2840592100 zaakidentificatienummer vondst
- 2318052100 zaakidentificatienummer onderzoeksmelding
- 16740 monumentnummer

overig

- grens plangebied

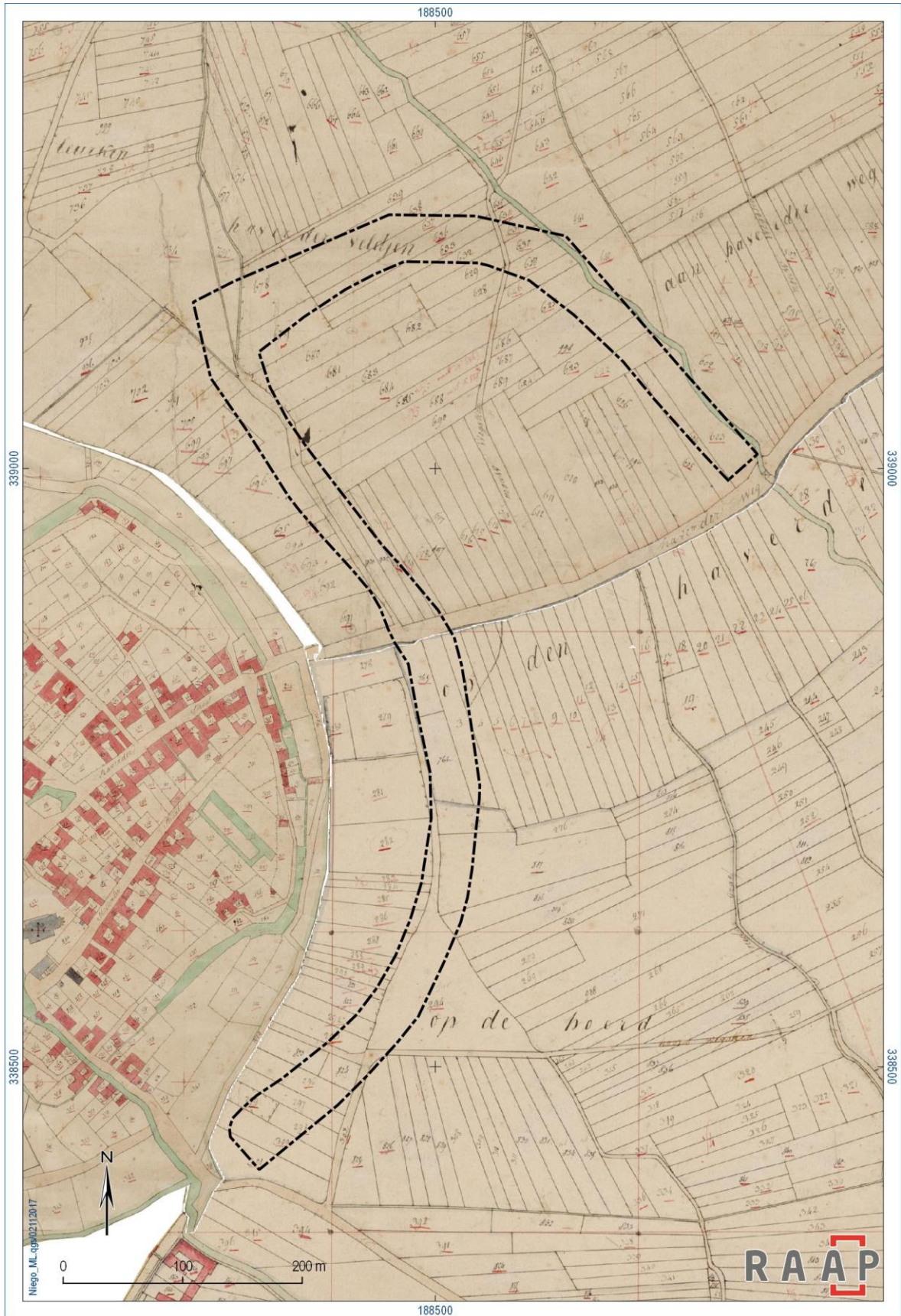
Figuur 6. Archeologische context (Archis).

2.4 Historische situatie

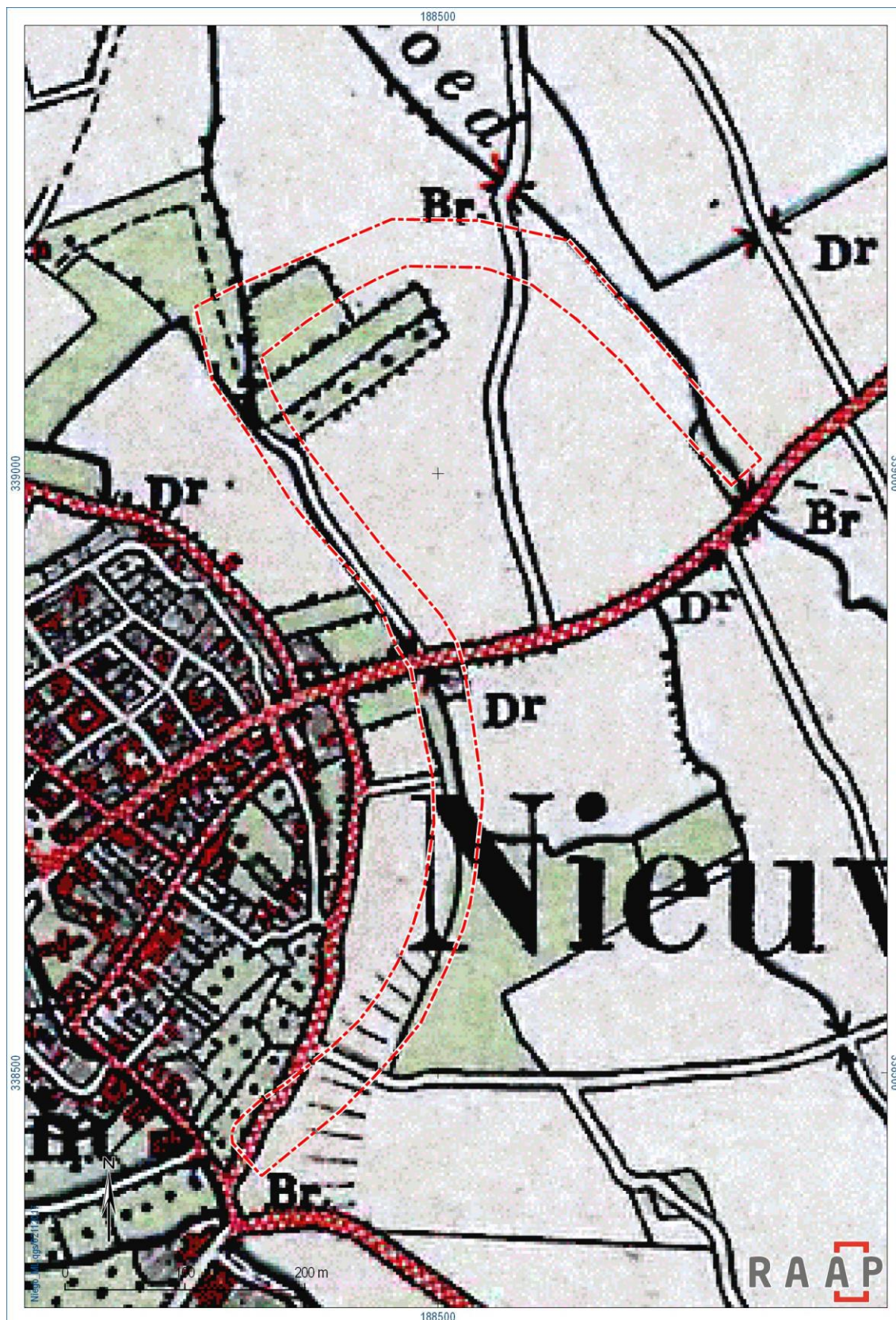
Op het kadastrale minuutplan uit 1811-1832 (Nieuwstadt, sectie D, bladen A, B en D: geraadpleegd via Archis) maakt het plangebied deel uit van een agrarisch landschap met over het algemeen langgerekte percelen ten zuidwesten van de Vloedgraaf (zie figuur 7). De oude kern van Nieuwstadt ligt ca. 100 m ten westen van het plangebied. In het zuiden en midden wordt het plangebied doorsneden door respectievelijk Op de Hoord en de Haverderweg. In het noordoosten grenst het plangebied direct aan de Vloedgraaf. Het Mouw wegsken kruist het beekdal en loopt door het noorden van het plangebied. Er staan nergens gebouwen of andere structuren aangegeven.

Op de “Bonnebladen” uit 1897 (via Archis), zien we (meer schetsmatig aangegeven) dezelfde situatie (zie figuur 8). Het zuidelijk deel van het plangebied raakt juist de oude stadskern, maar dit is te wijten aan een kartografische onjuistheid.

Pas vanaf 1967 wordt volgens topografische kaarten (<http://topotijdreis.nl/>) Nieuwstadt uitgebreid tot in het huidige plangebied.

Figuur 7. Historische context: minuutplan uit 1811-1832 (Archis).

Figuur 8. Historische context: Bonneblad 1897 (Archis).

2.5 Huidige situatie

Het plangebied bevindt zich op en direct langs de Gouverneur Houbenstraat, Susterderweg en de Beijerstraat, en bestaat uit wegdek, bestrating, bomen en gebouwen.

2.6 Toekomstige situatie

De werkzaamheden bestaan uit een bovengrondse en ondergrondse reconstructie van het plangebied, waarbij de ondergrond tot ca. 3 meter onder maaiveld rioleringswerkzaamheden zullen plaatsvinden.

2.7 Gespecificeerde archeologische verwachting

Op basis van het bureauonderzoek kan een gespecificeerde archeologische verwachting worden opgesteld. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen twee samenlevingsvormen die het landschap op verschillende manieren benutten. Het betreft respectievelijk jager-verzamelaars en landbouwers.

Jager-verzamelaars (Paleolithicum-Neolithicum)

Uit een ruimtelijke analyse van vindplaatsen van jager-verzamelaars blijkt dat deze vaak op de overgang van nat naar droog (de zogenaamde gradiëntzone) liggen. Op dergelijke locaties is een grote verscheidenheid aan voedselbronnen op korte afstand voorhanden in de vorm van planten en dieren, waardoor deze gebieden aantrekkelijk waren voor de vestiging kampementen van jager-verzamelaars. In de gemeente Echt-Susteren zijn gradiëntzones gemiddeld ca. 200 m breed (Verhoeven, e.a., 2010: 100-101).

Het plangebied ligt buiten gradiëntzones (van de Vloedgraaf en de Geleenbeek, en heeft derhalve een lage verwachting voor vindplaatsen van jager-verzamelaars.

Landbouwers (Neolithicum-Nieuwe tijd)

Met de introductie van de landbouw bij de aanvang van het Neolithicum werd de mate waarin gronden geschikt waren om te beakkeren een steeds belangrijker factor in de locatiekeuze van de mens. Factoren als grondwaterregime, vruchtbaarheid en bewerkbaarheid van de grond speelden een doorslaggevende rol bij de locatiekeuze voor nederzettingen en akkers. De eerste landbouwers bouwden hun woningen en legden hun akkers voornamelijk aan op goed ontwaterde en mineralogisch rijkere gronden.

Op basis van zowel theoretische aannames als statistische analyse met betrekking tot het voorkomen van landbouwers vindplaatsen op bodems in en rondom het plangebied, is gebleken dat er voor deze een lage verwachting geldt voor vindplaatsen van landbouwers (Verhoeven, e.a., 2010: 102-103). Voorts geldt er dat het plangebied buiten de historische kern van Nieuwstadt ligt.

Echter, op basis van de nieuwe vindplaats (nr. 2456782100), bij Op de Brug geldt er voor de zuidelijkste 75 m van het plangebied een hoge verwachting voor bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen tot in de 17de eeuw.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

De conclusies van het onderzoek kunnen het beste worden gepresenteerd als antwoorden op de onderzoeksvragen:

Hoe ziet de geo(morfo)logische en/of bodemkundige opbouw van het plangebied eruit?

Volgens de geomorfologische kaart bevindt het plangebied zich op een dalvlakteterras. Dit is onderdeel van het oudste Maasterras, dat is verlaten aan het eind van het Saalien (ca. 126,000 jaar geleden). Bodemkundig gezien ligt Nieuwstadt in een overgangsgebied tussen de lössgronden van Zuid-Limburg en de rivierkleigronden van Midden-Limburg. Vanwege de ligging in de bebouwde kom is het plangebied bodemkundig grotendeels niet gekarteerd. Ten zuiden ervan bevinden zich ooivaaggronden in zandige leem. Ten noordwesten en zuidoosten liggen er hoge en droge duinvaaggronden in leemarm en zwak lemig fijn zand. Oostelijk van het plangebied bevinden zich poldervaaggronden in lichte en zware zware zavel.

Welke gegevens met betrekking tot archeologische waarden in het plangebied zijn reeds bekend?

In het plangebied zelf zijn geen vindplaatsen bekend, maar in de omgeving ervan (straal ca. 500 m) wel. De meest nabije vindplaats betreft een huiserf uit de Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd, die bij Op de Brug is aangetroffen. Deze vindplaats ligt direct ten oosten van de oude stadskern van Nieuwstadt, dat als archeologisch monument is gewaardeerd. Direct ten zuiden de stadskern bevinden zich de resten van kasteel Witham uit de Late Middeleeuwen, ook een archeologisch monument. Voorts zijn er resten van de oude stadswal gevonden tijdens diverse onderzoeken.

Wat was het historisch landgebruik van het plangebied en wat is het landgebruik nu en wat is de invloed daarvan op de (verwachte) archeologie en (bodem)gaafheid?

Op het kadastrale minuutplan uit 1811-1832 maakt het plangebied deel uit van een agrarisch landschap met over het algemeen langgerekte percelen ten zuidwesten van de Vloedgraaf. In het zuiden en midden wordt het plangebied doorsneden door respectievelijk Op de Hoord en de Haverderweg. In het noordoosten grenst het plangebied direct aan de Vloedgraaf. Het Mouw wegsken kruist het beekdal en loopt door het noorden van het plangebied. Er staan nergens gebouwen of andere structuren aangegeven. Op de "Bonnebladen" uit 1897 zien we min of meer dezelfde situatie. Pas vanaf 1967 wordt Nieuwstadt uitgebreid tot in het huidige plangebied.

Wat is de gespecificeerde verwachting ten aanzien van nog onbekende archeologische waarden in het gebied?

Het plangebied heeft een lage verwachting voor vindplaatsen van jager-verzamelaars. Op basis van een vindplaats bij Op de Brug geldt er voor de zuidelijkste 75 m van het plangebied een hoge verwachting voor landbouwers (bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen tot in de 17de eeuw).

Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventuele archeologische resten?

Aangezien de rioolwerkzaamheden tot ca. 3 m onder het maaiveld gaan, is er kans dat eventuele archeologische resten (die al vanaf onder het wegdek en de straat kunnen voorkomen) verstoord zullen worden.

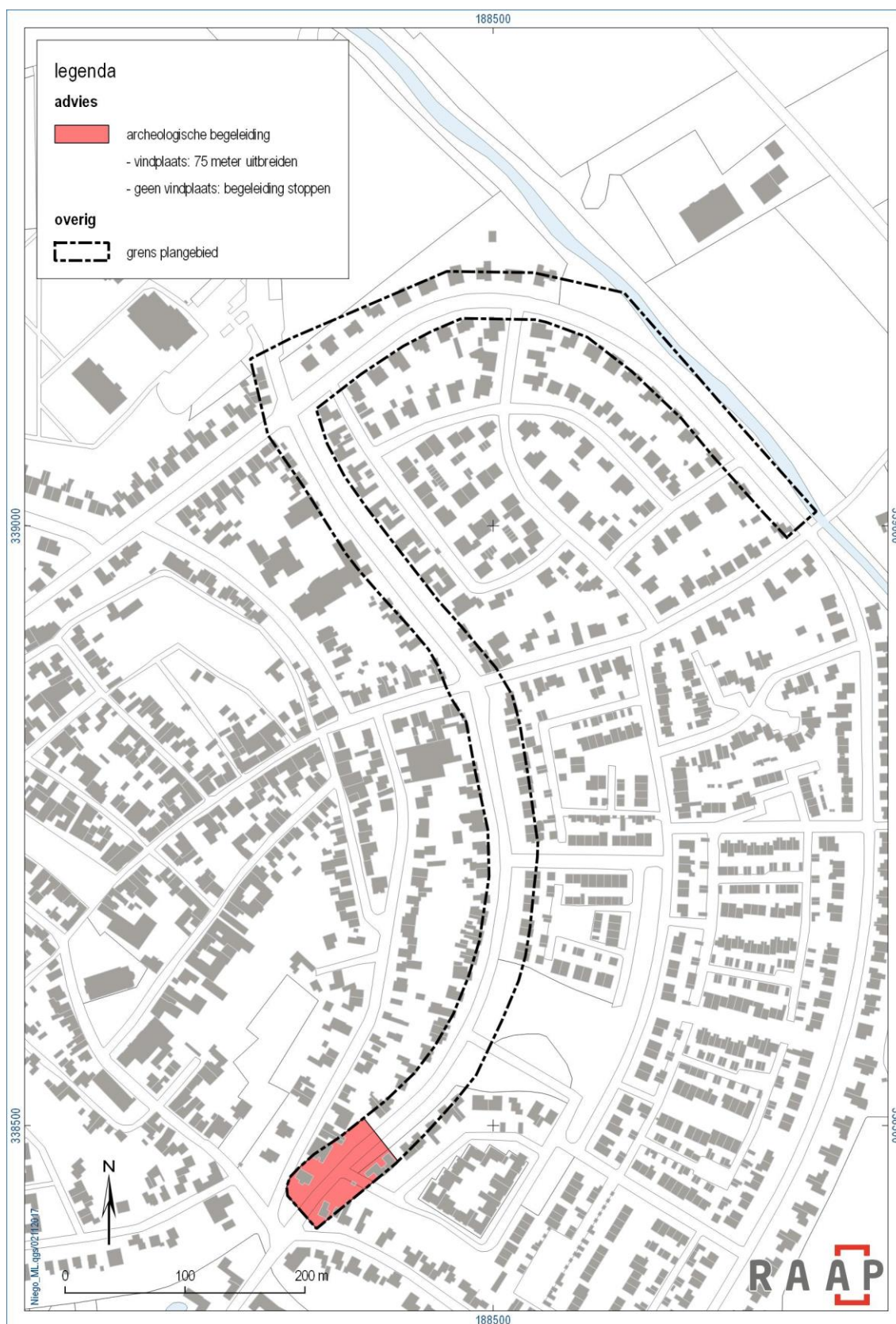
Op welke wijze(n) kan bij de planvorming met archeologische resten worden omgegaan?

Zie volgende paragraaf.

4.2 Aanbevelingen

Omdat er voor het meest zuidelijke deel van het plangebied (ca. 75 m) geldt er een hoge verwachting geldt voor een vindplaats van landbouwers, wordt er voor dit deel bij ingrepen dieper dan het wegdek en de straat (ca. 30 cm) een archeologische begeleiding van de werkzaamheden aanbevolen: zie figuur 9. Een dergelijk onderzoek dient te zijn gebaseerd op een Programma van Eisen (PvE), dat moet worden goedgekeurd door de gemeente.

Dit is een selectieadvies; het bevoegd gezag (de gemeente Echt-Susteren) neemt op basis hiervan een besluit.

Figuur 9. Advieskaart.

Literatuur

- Van Dijk, X.**, 2013. Tussen twee wallen: een opgraving van prehistorische en middeleeuwse bewoningssporen aan de Elsenewal in Nieuwstadt, gemeente Echt-Susteren. *RAAP-rapport 2600*. RAAP, Weesp.
- Van Haasteren, M. & M. Schurmans**, 2017. Archeologische begeleiding Nieuwstadt - Op de Brug. *Zuidnederlandse Archeologische Notities* 507. VUhs Archeologie, Amsterdam.
- Verhoeven, M., R. Ellenkamp & D. Keijers**, 2010. Een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de gemeente Echt-Susteren. *RAAP-rapport 1951*. RAAP, Weesp.
- Weerts, H., J. Schokker, K. Rijdsijk & C. Laban**, 2006. *Geologische overzichtskaart van Nederland*. TNO Bouw en Ondergrond, Utrecht.

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

Figuur 1. Ligging onderzoeksgebied.

Figuur 2. Geomorfologische context (Archis).

Figuur 3. Bodemkundige context (Archis).

Figuur 4. Reliëf in het plangebied (www.ahn.nl).

Figuur 5. Archeologische verwachting volgens de gemeentelijke verwachtings- en beleidskaart (Verhoeven, e.a., 2010, update 2015).

Figuur 6. Archeologische context (Archis).

Figuur 7. Historische context: minuutplan uit 1811-1832 (Archis).

Figuur 8. Historische context: Bonneblad 1897 (Archis).

Figuur 9. Advieskaart.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Tabel 2. Archeologische monumenten, vindplaatsen en onderzoeken.